

חיילים איראנים בטהראן, 22 בספטמבר 2018. מקור: פטמה בהרמי/סוכנות הידיעות אנדולו

מתיאוקרטיה דתית לאוטוקרטיה צבאית: האם איראן בדרך לבחירתו של נשיא צבאי?

רז צימט

ככל שקרבות הבחירות לנשיאות איראן, גובר באיראן ובמערב השיח סביב האפשרות לבחירתו של "נשיא צבאי", שיבוא משורות משמרות המהפכה וינצל את כישוריו הצבאיים לפתרון האתגרים החריפים הניצבים בפני הרפובליקה האסלאמית מבית ומחוץ. הגם שמעמדם של משמרות המהפכה התחזק בעשורים האחרונים והם ממלאים תפקיד בולט בפוליטיקה ובכלכלה, כל דיון ב"מיליטריזציה" של המדינה האיראנית מחייב בין היתר, להבחין בין התערבות ישירה של משמרות המהפכה בפוליטיקה לבין השתלבותם של מפקדים לשעבר בפוליטיקה. בכל מקרה, הסיכויים להשתלטות משמרות המהפכה על המערכת הפוליטית האיראנית נראים קלושים, כל עוד המנהיג הנוכחי ח'אמנהאי אוחז במושכות השלטון. מות ח'אמנהאי עשוי להאיץ את תהליך המיליטריזציה של המדינה האיראנית ואולי אף להכשיר את הקרקע למודל שלטוני חלופי ולהשלכות מרחיקות לכת על מדיניותה מבית וכלפי חוץ.

מילות מפתח: איראן, פוליטיקה, משמרות המהפכה, יציבות משטר

"נשיא צבאי" (رئيس جمهوری نظامی). בעקבות העימות עם ארצות הברית על רקע אסטרטגיית מקסימום הלחצים של הנשיא דונלד טראמפ, המשבר הכלכלי החמור שאליו נקלעה איראן בעקבות החזרת הסנקציות

השיח סביב האפשרות לבחירת "נשיא צבאי" באיראן

ככל שקרבות הבחירות לנשיאות איראן, הצפויות ב־18 ביוני 2021, גובר השיח סביב האפשרות לבחירתו של

שמח'אני, לשעבר מפקד חיל הים של משמרות המהפכה, המשמש כיום מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, רק ב-2.6 אחוזים מקולות הבוחרים בבחירות לנשיאות, שבהן זכה מוחמד ח'אתמי לתקופת כהונה שנייה. כעבור ארבע שנים זכה ראש עיריית טהראן לשעבר, מוחמד באקר קאליבאף, בכ-14 אחוזים מהקולות בבחירות, שבהן ניצח מחמוד אחמדינז'אד. קאליבאף, קצין בכיר לשעבר במשמרות המהפכה ומפקד כוחות ביטחון הפנים, הוא כיום יושב-ראש הפרלמנט האיראני (מג'לס). מפקד משמרות המהפכה לשעבר, מוחסן רזאא'י, המכהן כיום כמזכיר המועצה לקביעת האינטרס של המשטר, שהגיש אף הוא את מועמדותו בבחירות אלה, פרש מהן זמן קצר לפני סיום המרוץ.

בבחירות מעוררות המחלוקת של 2009, שהובילו למהומות על רקע טענות האופוזיציה הרפורמיסטית לזיוף תוצאותיהן כדי לאפשר את ניצחוננו מחדש של אחמדינז'אד, זכה רזאא'י ב-1.73 אחוזים בלבד מהקולות. בבחירות 2013, שבהן ניצח חסן רוחאני, קיבל רזאא'י רק 10.6 אחוזים מהקולות ואילו קאליבאף, שאף הוא התמודד שוב, קיבל 16.5 אחוזים מהקולות. האתר 'פרארו' הביא את דבריהם של פעילים פוליטיים בולטים משני המחנות המרכזיים, שהזהירו מפני בחירתו של נשיא צבאי אשר עלולה לטענתם לסלול את הדרך לרודנות. הפעיל הפוליטי השמרני נאצר אימאני טען כי מסירת ענייני המדינה לידי רודן מנוגדת לעקרונות הרפובליקה האסלאמית. הפעיל הרפורמיסטי אסמאעיל גראמי-מוקדם טען כי אזרחי איראן אומנם את אנשי הצבא ומכבדים את מעמדם המרכזי בהבטחת ביטחון המדינה, אך כשם שנשיא אינו יכול להיות כלכלן או דיפלומט טוב, כך אנשי צבא אינם יכולים להצליח כנשיאים. הפעיל הפוליטי הרפורמיסטי עבדאללה רמזדאן זאדה הביע חשש כי כניסתם של אנשי צבא למערכת הבחירות תוביל לפלגנות בכוחות המזוינים ולהחלשתם. גם היומון השמרני 'ג'ומהורי'י אסלאמי' הביע בראשית אוקטובר 2020 הסתייגות מן האפשרות לבחירת נשיא צבאי. במאמר מערכת שפרסם עורך היומון מסיח מוהאג'רי נכתב כי השתתפות אנשי צבא שפרשו משירותם בכוחות המזוינים אומנם אינה מנוגדת לחוק, אך גם אינה משרתת את האינטרסים הלאומיים. לטענת מוהאג'רי, "הרוח הצבאית" של בכירי צבא לשעבר אינה מתאימה לניהול אזרחי ופוליטי. הוא ציין כי הימנעות אזרחי איראן בעבר מהצבעה עבור מועמדים בעלי רקע צבאי מוכיחה כי החברה האיראנית אינה מוכנה לקבל איש צבא או בעל רקע צבאי כנשיא. עדיף, לפיכך, אם אנשי הצבא ישרתו את ארצם בדרכים אחרות ולא יכנסו לזירה הפוליטית.

והתפשטות מגפת הקורונה, התחזקו בשנתיים האחרונות הקולות באיראן התומכים בבחירתו של נשיא שיבוא מקרב הכוחות המזוינים, ובמיוחד משורות משמרות המהפכה. הציפייה היא שנשיא כזה יוכל לנצל את ניסיונו הצבאי כדי להנהיג את הרשות המבצעת ולפתור את בעיות ארצו ביעילות רבה יותר. באפריל 2020 העריך העיתון הרפורמיסטי 'שרק' כי לנוכח המשברים שבפניהם ניצבת איראן ואובדן האמון הציבורי במערכת הפוליטית, עשויים שני הזרמים הפוליטיים המרכזיים (השמרנים והפרגמטים) להציב גנרלים לשעבר כמועמדים מטעמם בבחירות, משום שאלה עשויים לזכות באמון ציבורי רב יותר ביחס לפוליטיקאים מן השורה.

האפשרות לבחירתו של נשיא צבאי מעוררת ויכוח פנימי ערני באיראן. תומכי הרעיון מצביעים על סוד קסמם של לובשי המדים וטוענים כי לאיש צבא יש יתרון בהתמודדות עם אתגרי המדינה, בשל כישוריו הפיקודיים והארגוניים. המתנגדים, לעומת זאת, סבורים כי ניהול מדינה וחברה שונה מפיקוד על יחידות צבאיות בשדה הקרב, הניסיון ההיסטורי מוכיח שאיכויות פיקודיות אינן מהוות ערובה להצלחה בזירה הפוליטית והציבור האיראני אינו נוטה להצביע עבור בכירי צבא לשעבר.

במארס 2018 אמר חבר המג'לס לשעבר, מוחמד-עלי פור-מוח'תאר, שהוא עצמו יוצא משמרות המהפכה, בריאיון לאתר החדשות 'ח'בר אונליין' כי "אין ספק שנשיא צבאי יכול להציל את המדינה מבעיותיה". דבריו זכו לתמיכה מצד הפעיל הפוליטי הרדיקלי חוסיין אללה-כרם, המשמש ראש המועצה המתאמת של הקבוצה המיליטנטית האסלאמית "אנצאר חזבאללה", שאמר כי "אדם צבאי אסטרטגי מתאים יותר לתפקיד הנשיאות", וכי אם אזרחי איראן יבינו שעל איראן למלא את "חובתה האזרחית", אין ספק שהם יצביעו עבור אדם כזה. כמועמד אפשרי לנשיאות איראן העלה אללה-כרם את שמו של מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, קאסם סולימאני, שחוסל על ידי האמריקאים כעבור קרוב לשנתיים. ערב הבחירות לנשיאות איראן בשנת 2017 התפרסמו בתקשורת האיראנית דיווחים על כוונת השמרנים להריץ את סולימאני כמועמד מטעמם בבחירות. על רקע פרסומים אלה הוציא סולימאני בספטמבר 2016 הודעה מיוחדת, שבה הכחיש כי בכוונתו להתמודד בבחירות והדגיש כי בכוונתו להישאר "חייל" בשירות המנהיג העליון, המשטר והאומה האיראנית עד סוף ימיו. הקריאות להציב אנשי צבא לשעבר כמועמדים בבחירות עוררו התנגדות לא מועטה. אתר החדשות האיראני 'פרארו' הצביע באפריל 2018 על הניסיון הגרוע שיש לקצינים בכירים לשעבר, שהתמודדו בבחירות לנשיאות איראן בעשורים האחרונים. ב-2001 זכה עלי

כמו גם בכלכלה. חרף צוואתו הפוליטית של מכוון המהפכה האסלאמית, איתאללה רוחאללה ח'ומייני, שקרא למנוע מן הכוחות המזוינים להתערב בחיים הפוליטיים, הרי מעורבותם הפוליטית נמשכת ואף גוברת. בעקבות מהומות הסטודנטים שפרצו בטהראן ביולי 1999, חתמו כמה עשרות קצינים במשמרות המהפכה על **מכתב** לנשיא דאז מוחמד ח'אתמי, שבו הזהירו את הנשיא כי סבלנותם פקעה ודרשו ממנו לנקוט צעדים מידיים ותקיפים לדיכוי ההפגנות.

ג'עפרי תיאר את משמרות המהפכה כארגון שאינו "צבאי לחלוטין" אלא גם "פוליטי ואידיאולוגי".

מאז המשיכו משמרות המהפכה להביע תמיכה במועמדותם של פוליטיקאים שמרנים הנאמנים לערכי המהפכה האסלאמית במערכות הבחירות. מינויו של מוחמד עלי-ג'עפרי למפקד משמרות המהפכה בשנת 2007 סימן שלב חשוב בהגברת מעורבותו של הארגון בפוליטיקה. בנאום שנשא בספטמבר 2007 **הדגיש** ג'עפרי כי משמרות המהפכה אינם ארגון צבאי חד-ממדי, וכי משימתם היא לשמור על המהפכה ועל הישגיה מפני אויבים מבית. מאוחר יותר תיאר ג'עפרי את משמרות המהפכה כארגון שאינו "צבאי לחלוטין" אלא גם "פוליטי ואידיאולוגי".

בתקופת כהונתו של הנשיא רוחאני הצטרפו גורמים בכירים במשמרות המהפכה לביקורת על מדיניות הנשיא. ברקע לביקורת זו ניתן לציין את מאמצי הנשיא לצמצם את השפעת משמרות המהפכה בפוליטיקה ובכלכלה, ואת מדיניות החוץ הפייסנית שלו. בנאום באוניברסיטת 'אמאם צאדק' בטהראן בדצמבר 2013 הביע מפקד משמרות המהפכה ג'עפרי את הסתייגותו מההשפעה המערבית הגוברת בניהול ענייני המדינה. כמו כן התייחס ג'עפרי במרומו לדברי רוחאני בנוגע לצורך להרחיק את משמרות המהפכה מן הפוליטיקה וטען כי האיום המשמעותי ביותר על המהפכה האסלאמית הוא בזירה הפוליטית, וכי משמרות המהפכה המחויבים להגן על הישגי המהפכה אינם יכולים להישאר שקטים לנוכח איום זה.

במקביל המשיכו משמרות המהפכה להרחיב גם את מעורבותם הכלכלית, בעיקר באמצעות תאגיד הבינוי של הארגון 'ח'אתם אל-אנביא'. בשלהי דצמבר 2016 **הצהיר** שר ההגנה האיראני חוסיין דהקאן כי עשרות פריויקטים כלכליים מרכזיים ברמה הלאומית בתחומי הנפט, הגז, התחבורה, הסכרים, העברת מים ותקשורת מבוצעים כיום על ידי תאגיד זה. בשעה שהסרת

חרף הביקורת על בחירתו האפשרית של נשיא בעל רקע צבאי, נמשך הדיון הציבורי בעניין זה ולאחרונה אף התגבר, לאחר שחוסיין דהקאן, שר ההגנה לשעבר ויועצו של מנהיג איראן לענייני תעשיות צבאיות, הכריז על כוונתו להתמודד בבחירות הקרובות. בשנות ה-80 היה דהקאן מפקד משמרות המהפכה בלבנון ובין מקימי ארגון חזבאללה. בשנת 1990 מונה למפקד חיל האוויר של משמרות המהפכה וב-1992 לסגן ראש המטה הכללי של משמרות המהפכה. סיכוייו של דהקאן לנצח בבחירות נראים קלושים למדי, במיוחד משום שהוא אינו מוכר דיו ואינו זוכה לאהדה ציבורית מיוחדת. עם זאת, ניסיונו הצבאי והפוליטי, קרבתו למנהיג העליון והעובדה שהוא נחשב לאיש מרכז הנהנה מתמיכה בקרב שני המחנות הפוליטיים המרכזיים עשויות לסייע לו. מועמדותו של דהקאן עוררה מחדש את השיח בסוגיית כשירותו של איש צבא לשעבר לתפקיד הנשיא. הפוליטיקאי השמרני מוחסן רפיקדוסת, שהיה ממקימי משמרות המהפכה ושימש שר משמרות המהפכה בשנות ה-80, **הביע** בראיון לעיתון 'המשהרה' תמיכה בבחירתו של איש צבא לנשיא. רפיקדוסת טען כי בתנאים הכלכליים הקשים הנוכחיים, ראוי לבחון מי מבין המועמדים עדיף עבור עתיד המדינה, וכי אם ייבחר איש צבא, הוא יוכל להציל את העם מן המצב הקשה.

המיליטריזציה של הרפובליקה האסלאמית: הפרזה או מציאות?

ההתפתחויות האחרונות במערכת הפוליטית האיראנית מעוררות עניין רב גם מצד חוקרים במערב, שדנו בהשפעתם הגוברת של משמרות המהפכה על הפוליטיקה האיראנית ועל תהליך המיליטריזציה של המדינה האיראנית. בעקבות בחירתו של מוחמד-באקר קאליבאף ליושב-ראש המג'לס לאחר הבחירות הפרלמנטריות שהתקיימו בפברואר 2020, ועל רקע ההיערכות לבחירות לנשיאות איראן, **העלו חוקרים** את האפשרות כי העוצמה הפוליטית באיראן עוברת מ"חובשי הטורבן" (אנשי הדת) ל"נועלי המגפיים" (אנשי הצבא), וכי השלב הבא לקראת השתלטות משמרות המהפכה על הממשלה האיראנית עשוי לבוא לידי ביטוי בבחירתו של מועמד המזוהה עם משמרות המהפכה לנשיאות הרפובליקה. התמודדותו האפשרית של דהקאן בבחירות **הוצגה** כביטוי ל"מיליטריזציה של נשיאות איראן", ולכך שמשמרות המהפכה ערוכים להשתלט על הנשיאות "בדיוק כשם שהשתלטו על הפרלמנט".

אין ספק שמעמדם של משמרות המהפכה באיראן התחזק בעשורים האחרונים. משמרות המהפכה ממלאים כיום תפקיד משמעותי במערכת הפוליטית האיראנית,

ניצחוננו מעורר המחלוקת של אחמדינז'אד בבחירות 2009 והמהומות שפרצו בעקבותיהן חיזקו עוד יותר את הטענות ל"הפיכה צבאית", בהובלת אחמדינז'אד ומשמרות המהפכה. חוקרים במערב ראו בהתפתחויות באיראן הוכחה לתפקיד המשמעותי הגובר של משמרות המהפכה בפוליטיקה האיראנית. כמה מהם הציגו את הבחירות כביטוי ל"מהפכה שקטה, שהרחיקה את איראן אף יותר מהערכים התיאוקרטיים והרפובליקניים המהפכניים שלה, לכיוון מדינה ביטחונית צבאית". ביוני 2009 העריכו שני חוקרים כי הבחירות יחזקו עוד יותר את הקשרים בין אחמדינז'אד למשמרות המהפכה ויביאו להפיכת התיאוקרטיה האיראנית לרודנות צבאית אידיאולוגית. מאמר שהתפרסם ב־The Washington Quarterly בחורף 2011 גרס כי איראן הפכה ל"מדינה פרטוריאנית", וכי בחירות 2009 מהוות ביטוי ל"הפיכה בפועל על ידי מעמד צבאי עולה והמועמד המועדף עליו, מחמוד אחמדינז'אד, כנגד האוליגרכיה של אנשי הדת שעלתה לשלטון במהפכה האיראנית של 1978–1979". אלא שחילוקי הדעות שהתגלעו באפריל 2011 בין אחמדינז'אד לבין המנהיג העליון, בעקבות סירובו של ח'אמנהאי לאשר את פיטוריו של שר המודיעין חידר מוצלחי, הפכו עד מהרה למשבר פוליטי חריף בצמרת האיראנית, ואחמדינז'אד סיים את כהונתו כשהוא מבודד וחבול מבחינה פוליטית, לאחר שנתיים של מאבקי כוחות חסרי תקדים בצמרת ההנהגה. בעימות זה ניצבו משמרות המהפכה באופן חד־משמעי וברור לצד המנהיג ונגד הנשיא, במאמץ להגן לא רק על יציבות המשטר כי אם גם על האינטרסים שלהם. שנית, דיון במיליטריזציה של הפוליטיקה האיראנית מחייב הבחנה בין ניסיון מצד מפקדים בכירים בשירות פעיל בכוחות המזוינים להשפיע על הפוליטיקה, למשל באמצעות תמיכה פומבית במועמדים שמרנים במערכות בחירות כפי שפורט לעיל, לבין השתלבות קצינים לשעבר במערכת הפוליטית, המשקפת בעיקר שינויים בהרכב האליטה הפוליטית האיראנית.

מאז המהפכה, וביתר שאת לאחר סיום מלחמת איראן–עיראק (1988) ומות ח'ומייני (1989), עברה האליטה הפוליטית שינויים המתבטאים, בין היתר, בנוכחות גוברת בפוליטיקה של יוצאי הכוחות המזוינים ובעיקר משמרות המהפכה, הנחשב לארגון הצבאי המרכזי והמוביל באיראן, שזוכה מצד השלטונות לעדיפות ברורה על פני הצבא הסדיר. ניתן להסביר מגמה זו בהפיכת הכוחות המזוינים לאמצעי מרכזי למוביליזציה חברתית ופוליטית, בדומה למדינות אחרות במזרח התיכון. תהליך זה מתרחש במקביל לירידה נמשכת במספר אנשי הדת המיוצגים במוסדות הפוליטיים

הסנקציות הכלכליות לאחר חתימת הסכם הגרעין בקיץ 2015 סיפקה הזדמנות לכניסת חברות זרות למשק האיראני, שעלולה היתה לסכן אינטרסים כלכליים של משמרות המהפכה, הרי השבתן בעקבות פרישת הנשיא טראמפ מהסכם הגרעין סיכלה במידה רבה את כוונותיו של הנשיא רוחאני לצמצם את מעורבותם הכלכלית.

חוקרים במערב ראו בהתפתחויות באיראן הוכחה לתפקיד המשמעותי הגובר של משמרות המהפכה בפוליטיקה האיראנית.

מעורבותם של משמרות המהפכה בניהול ענייני המדינה באה לאחרונה לידי ביטוי גם במשבר הקורונה. בדומה למצבי חירום בעבר כגון אסונות טבע, התאפיין גם משבר זה במעורבות גוברת של משמרות המהפכה בניהול ובפעולות למניעת התפשטות הנגיף וסיוע לנפגעים, למשל חיטוי רחובות, הקמת בתי חולים, ביצוע בדיקות לגילוי הנגיף ואספקת ציוד רפואי, לוגיסטיקה וכוח אדם. מעורבותם הגוברת של משמרות המהפכה, המתאפשרת בזכות המשאבים הרבים העומדים לרשותם, נחוצה להם לא רק כדי להבטיח את האינטרסים הכלכליים של הארגון, כי אם גם לשמר בידיהם עוצמה פוליטית במאזן הכוחות הפנימי באיראן, בעיקר בהתמודדות מול הנשיא, לשפר את הדימוי הציבורי שלהם ולהעמיק את חזירתם לחברה המשרתת אינטרסים ביטחוניים הנוגעים ליציבות המשטר. למרות הנאמר לעיל, יחסי הגומלין בין משמרות המהפכה למדינה האיראנית ולמערכת הפוליטית באיראן מחייבים בחינה מושכלת ומפוכחת. ראשית, השיח המחקרי סביב המיליטריזציה לכאורה של המערכת הפוליטית האיראנית נמשך כבר למעלה מעשור, במיוחד מאז בחירתו של אחמדינז'אד לנשיא בשנת 2005. אף על פי שאחמדינז'אד עצמו לא היה, ככל הנראה, חבר רשמי במשמרות המהפכה ושימש מתנדב במיליציות הבסיג' במהלך מלחמת איראן–עיראק, הוא נחשב לאחד מבעלי הברית הקרובים ביותר של משמרות המהפכה. לאחר בחירתו בשנת 2005 טענו יריביו הפוליטיים כי משמרות המהפכה והבסיג' מילאו תפקיד מרכזי בבחירתו. אחמדינז'אד גמל על כך לארגון במינוי שרים יוצאי משמרות המהפכה. על פי *Postrevolutionary Iran: A political Handbook* – ספרם של החוקרים ברוג'די ורחים־ח'אני – 18 מבין 45 חברי ממשלת אחמדינז'אד הראשונה ו־19 מבין 42 חברי ממשלתו השנייה היו חברים לשעבר במשמרות המהפכה – מספר שיא של שרים יוצאי הארגון מאז המהפכה (1979).

לקראת תום עידן ח'אמנהאי

מותו של ח'אמנהאי עשוי להאיץ את תהליך המיליטריזציה של המדינה האיראנית, ואולי אף להכשיר את הקרקע למעבר למודל שלטוני חלופי ולהפיכתה של איראן לאוטוקרטיה צבאית. בשלב זה אין למשמרות המהפכה מעמד פוליטי עצמאי והם כפופים למנהיג וזקוקים לו, אך הדבר עשוי להשתנות בעתיד. ייתכן כי בשלב ראשון ינסו משמרות המהפכה לחזק את השפעתם הישירה על המנהיג הבא ולחתור לסוג של שלטון דואלי, המבוסס על מנהיג דתי בעל סמכויות מצומצמות יותר ועל נשיא "צבאי" משורות משמרות המהפכה. שלטון כזה עשוי להתפתח בהמשך לשלטון יחיד של מנהיג צבאי. איראן כבר התנסתה בתהליך דומה כאשר מכונן השושלת הפהלווי, קצין הצבא רזא ח'אן, שלט החל משנת 1921 כראש ממשלה תחת השאה (מלך) הקאג'ארי האחרון אחמד שאה, עד שהביא להדחתו והכריז על עצמו כשאה ב-1925. לנוכח משבר הלגיטימציה של המשטר האסלאמי באיראן והשחיקה הנמשכת במעמד של אנשי הדת, לא ברור אם משמרות המהפכה יהיו זקוקים לאורך זמן למנהיג העליון לצורך קבלת לגיטימציה דתית.

מותו של ח'אמנהאי עשוי להאיץ את תהליך המיליטריזציה של המדינה האיראנית, ואולי אף להכשיר את הקרקע למעבר למודל שלטוני חלופי ולהפיכתה של איראן לאוטוקרטיה צבאית.

השתלטות משמרות המהפכה על המערכת הפוליטית האיראנית עשויה להיות בעלת השלכות מרחיקות לכת על מדיניותה מבית וכלפי חוץ. רבים מיוצאי משמרות המהפכה, בעיקר מקרב בוגרי מלחמת איראן-עיראק, שגדלו באיראן ולא נחשפו כמעט לחינוך ולהשפעה מערביים, מזוהים עם הזרם השמרני החדש. הם קוראים לחזור לערכי המהפכה האסלאמית, שבראיתם איראן התרחקה מהם במהלך שנות שלטונם של הנשיאים אכבר האשמירפסנג'אני (1989-1997) ומוחמד ח'אתמי (1997-2005). בתחום מדיניות החוץ הם מאמצים לעיתים קרובות גישה ניצית, לאומנית ומתריסה כלפי המערב, על בסיס השקפת עולם הגורסת כי המערב נמצא בתהליכי שקיעה, וכי על איראן לנקוט מדיניות תקיפה בחתירתה להשפעה אזורית ואף לעוצמה בינלאומית. עמדה זו עשויה להשפיע על מדיניות איראן בסוגיות חוץ מרכזיות, בהן תוכנית הגרעין, השאיפות האיראניות באזור וגישתה כלפי ארצות הברית ובעלות בריתה בעולם הערבי וכלפי ישראל. מן הראוי, עם זאת, שלא להתייחס ליוצאי משמרות המהפכה ולמשמרות

הנבחרים על ידי הציבור. כך, למשל, מספר אנשי הדת במג'לס ירד מ-164 במג'לס הראשון (1980-1984) ו-153 במג'לס השני (1984-1988) ל-16 בלבד במג'לס העשירי (2016-2020) ול-31 במג'לס הנוכחי.

יתר על כן, מפקדים בכירים לשעבר המשתלבים בפוליטיקה אינם מייצגים בהכרח את האינטרסים הפרטיקולריים של הכוחות המזוינים ומשמרות המהפכה. היומון הרפורמיסטי 'שרק' טען לאחרונה, במידה רבה של צדק, כי לא ניתן להתייחס לחלק מהמועמדים הפוטנציאליים בבחירות הקרובות לנשיאות איראן כאל אנשי צבא. לטענת היומון, המחנה השמרני מנסה להבליט את עברם הצבאי של מועמדים מטעמו כגון מוחסן רזאא'י, מוחמד באקר קאליבאף, עלי שמח'אני או חוסיין דהקאן, על מנת לשפר את תדמיתם הציבורית הבעייתית בשל היותם פוליטיקאים שמרנים. קאליבאף שימש אומנם במשך שנים בתפקידי פיקוד במשמרות המהפכה ובכוחות ביטחון הפנים, אך הוא מכהן כפוליטיקאי מזה שנים רבות. גם רזאא'י פרש ממשמרות המהפכה כבר לפני קרוב ל-30 שנה, וניתן להחשיבו כיום ככלכלן יותר מאשר כאיש צבא. דהקאן שימש אף הוא בתפקידי בכירים במשמרות המהפכה ובמשרד ההגנה, אך בשנים האחרונות הוא כיהן בתפקידי שאינם צבאיים כדוגמת ראש 'קרן שהיד', יועצו של המנהיג וחבר המועצה לקביעת האינטרס של המשטר.

נקודה שלישית – הסיכויים למיליטריזציה של ממש של המדינה האיראנית קלושים למדי, כל עוד המנהיג העליון הנוכחי עלי ח'אמנהאי אוחד במושכות השלטון. משמרות המהפכה אכן התחזקו תחת שלטונו של ח'אמנהאי, הזקוק להם כדי להבטיח את יציבות משטרו, אך גם משמרות המהפכה זקוקים למנהיג כמקור לגיטימציה. כפי שציינו עלי-רזא אשראקי ואמיר-חוסיין מהדוי, משמרות המהפכה יכולים ליהנות מכל העולמות, כארגון השומר על ריחוק מעסקי השלטון ומתערב בו רק כאשר הוא מוצא לנכון. שני החוקרים ציינו כי אם משמרות המהפכה ינהלו את ענייני המדינה היום-יומיים, יהיה עליהם לבצע התאמות ופשרות שעלולות לפגוע בדימוי המהפכני שלהם. נוסף על הסתייגות זו ניתן גם לטעון כי ח'אמנהאי עצמו מרוויח מהכפילות המאפיינת את המערכת האיראנית – מצד אחד מוסדות הנבחרים על ידי הציבור, ובראשם הנשיאות, ומצד שני מוסדות שאינם נבחרים על ידי הציבור, כדוגמת משמרות המהפכה. מציאות זו מאפשרת לו לתמרן בצורה טובה יותר בין מוקדי הכוח השונים, ולפיכך אין לו אינטרס של ממש לאפשר למשמרות המהפכה להשתלט על מוקדי הכוח הנבחרים.

ד"ר רז צימט הוא עמיית מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי באוניברסיטת תל אביב המתמחה באיראן. ד"ר צימט הוא גם חוקר במרכז אליאנס ללימודים איראניים באוניברסיטת תל אביב, בדסק לחקר הרשתות במרכז דיין לחקר המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל אביב ובמרכז המידע למודיעין ולטרור ע"ש האלוף מאיר עמית.

razz@inss.org.il

המהפכה בכלל כאל מקשה אחת. חברי משמרות המהפכה באו מרקע פוליטי, חברתי וכלכלי שונה ומגוון, ומכאן שגם השקפותיהם הפוליטיות מגוונות ביותר. בסיכומו של דבר, עתידה של הפוליטיקה האיראנית תלוי בגורמים נוספים, ביניהם התפתחות היחסים בין איראן למערב, התהליכים החברתיים והדמוגרפיים והמצב הכלכלי. כל אלה ישפיעו על יחסי הגומלין בין משמרות המהפכה לבין המערכת הפוליטית, ועל זהותה של הרפובליקה האסלאמית לאחר עידן ח'אמנהאי.